

op zijn minst driemaal nogal gedetailleerde berichten ontvangen hebben over de gaskamers in de vernietigingskampen – één bericht was van een Tsjechische Jood afkomstig die uit Theresienstadt naar Birkenau (Auschwitz II) gedeporteerd was, daaruit was ontvlucht en zich enkele malen door Tsjechische gendarmes (de buitenbewaking van Theresienstadt was aan de Tsjechische gendarmerie toevertrouwd) het ghetto had laten binnensmokkelen ten einde de *Lagerälteste* te waarschuwen. Dat alles speelde zich overigens mijlenver boven de hoofden van de tienduizenden af die, tot een schijnbestaan veroordeeld, temidden van een ondragelijke volte en in een peilloze misère (die twee factoren versterkten elkaar) in leven trachtten te blijven, desperaat hopen dat niet ook zij, als zovelen, na selectie door de *Ältestenrat* verder oostwaarts gedeporteerd zouden worden.

★

Uit ons land zijn bijna vijfduizend Joden naar Theresienstadt gezonden – de eersten die gingen (het transport uit april '43) hadden in Amsterdam van Aus der Fünten, de dagelijkse leider van de *Zentralstelle für jüdische Auswanderung*, te horen gekregen dat zij zich geen zorgen behoeften te maken: ze zouden in Theresienstadt vrij zijn, de SS zou voor voldoende voedsel zorgen, er was zelfs een bioscoop. 'Die Damen', had Aus der Fünten gezegd, 'sollen gutes Schuhwerk mitnehmen, weil man Ausflüge machen kann.'¹

Wij nemen aan dat dat eerste uit Nederland afkomstige transport (een kleine driehonderd personen) zich in het *Altersghetto*, voorzover er integratie mogelijk was, ook heeft kunnen integreren; het transport bestond immers uit Duitse Joden die in Theresienstadt aan andere Duitse Joden toegevoegd werden. Met de latere transporten (die uit '44) lag het anders: toen voegden zich (men denke aan wat wij dienaangaande in de aanhef van dit hoofdstuk schreven) grote groepen Nederlanders bij een ghetto-bevolking die nagenoeg uitsluitend uit Duitsers en Tsjechen bestond; die Nederlanders waren 'vreemdelingen': in normale omstandigheden al zelden welkom, in abnormale nog minder. Daar kwam nog iets bij. Ten behoeve van het eerste grote transport dat in januari '44 rechtstreeks uit Westerbork aankwam, moest een kazerne, die door ca. vierduizend Tsjechische vrouwen bewoond werd, in grote haast ontruimd worden – die vrouwen kregen een nòg poverder

¹ E. Dormitzer, aangehaald in a.v., p. 726.